

चितवन जिल्ला मङ्गलपुर गा. वि. स. अन्तर्गतका कक्षा
आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्यासगत
त्रुटिहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय बाल कुमारी कलेज,
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर (एम.एड.)
द्वितीय वर्षको पाठ्यांश नेपा.शि. ५९८ को
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सूर्यराज आचार्य

त्रि वि, दर्ता नं. ९-१-२४०-७५८-९८

अनुक्रमाङ्क: २४१००२३

त्रि वि, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, बाल कुमारी कलेज,

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

नारायणगढ, चितवन

२०६८

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

चितवन जिल्ला मङ्गलपुर गा.वि.स. अन्तर्गत कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सूर्यराज आचार्यले तयार पार्नुभएको हो । मेहनतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु । सोको मूल्याङ्कनका लागि विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६८/०९/१४

दामोदर रिजाल
सह-प्राध्यापक
बाल कुमारी कलेज
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
नारायणगढ, चितवन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

बाल कुमारी कलेज

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

स्वीकृति पत्र

बाल कुमारी कलेज, शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभागका छात्र सूर्यराज आचार्यद्वारा दामोदर रिजालको निर्देशनमा स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको चितवन जिल्ला मङ्गलपुर गा.वि.स. अन्तर्गत कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र सम्बन्धित तहका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

डा.कुल प्रसाद ढुङ्गाना

विभागीय प्रमुख तथा सह-प्राध्यापक

.....

प्रा.डा. सुष्मा आचार्य

वाह्य परीक्षक

.....

दामोदर रिजाल

शोध निर्देशक तथा सह-प्राध्यापक

.....

मिति : २०६८/०९/१४

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्रको तयारीका क्रममा आफ्ना अनेक व्यस्तताका बीचमा पनि शोधपत्रको शीर्षक चयन गर्नदेखि लिएर यस शोधपत्रको रूपरेखा तयार पारी त्यसलाई परिमार्जित र परिष्कृत तुल्याई अन्तिम रूप दिन अमूल्य सरसल्लाह र कुशल निर्देशन गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु प्रा. दामोदर रिजालज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधकार्यका शिलशिलामा सामग्री सङ्कलन र विश्लेषणमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याई सुभावा र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने बाल कुमारी कलेज, नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. कुल प्रसाद ढुङ्गाना प्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

मूल रूपमा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने श्री राष्ट्रिय निम्न माध्यमिक विद्यालय मङ्गलपुर, श्री विश्वप्रकाश उच्च माध्यमिक विद्यालय, मङ्गलपुर, श्री उषा इङ्लिस बोर्डिङ्ग. स्कुल मङ्गलपुर र श्री प्रगति शिक्षा सदन, मङ्गलपुर परिवारलाई पनि यस अवसरमा सम्भन चाहन्छु ।

मेरो शोधपत्र लेखनमा अमूल्य सल्लाह र सुभावा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु श्री मीनवहादुर गुरूङ्ग प्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यस्तै गरी स्नातकोत्तर तह अध्ययनका लागि सल्लाह, सुभावा र उत्प्रेरणा दिनुहुने मेरा आदरणीय बुबाआमाप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै प्रस्तुत शोध पत्रका सन्दर्भमा सामग्री सङ्कलनदेखि लेखन सम्मका यावत् कुराहरूमा मलाई घरायसी कार्यबाट मुक्त गराई हरतरहले समुचित वातावरण तयार गर्न एवम् कम्प्युटर टाइप कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने मेरी श्रीमती तारा शर्मालाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

सूर्यराज आचार्य

बाल कुमारी कलेज,

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

नारायणगढ, चितवन

मिति : २०६८/०९/१४

विषय सूची

- क) स्वीकृतिपत्र
- ख) शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र
- ग) कृतज्ञता ज्ञापन
- घ) सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

परिच्छेद एक

शोध परिचय

	पृष्ठ
१.१ विषय परिचय	१
१.२ शोध शीर्षक	१
१.३ शोध प्रयोजन	२
१.४ समस्या कथन	२
१.५ शोधका उद्देश्यहरू	२
१.६ शोधको औचित्य	३
१.७ पूर्व कार्यको समीक्षा	४
१.८ शोधको सीमाङ्कन	५
१.९ सामग्री सङ्कलन र स्रोतहरू	६
१.१० शोध विधि	७
१.११ शोधको रूपरेखा	७

परिच्छेद दुई

त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ परिचय	८
२.२ त्रुटिको प्रकृति तथा वर्गीकरण	९
२.२.१ विकास शीलताका आधारमा	९
२.२.२ भाषा कोटिका आधारमा	१०
२.२.३ स्रोतका आधारमा	११
२.२.४ गम्भीरताका आधारमा	११

२.२.५	ब्यापकताका आधारमा	१२
२.२.६	स्वरूपका आधारमा	१२
२.२.७	अनौचित्यका आधारमा	१२
२.३	त्रुटि विश्लेषणका पद्धति तथा प्रक्रिया	१२
२.३.१	त्रुटिको पहिचान	१३
२.३.२	त्रुटिको वर्गीकरण	१३
२.३.३	त्रुटिको वर्णन/व्याख्या विश्लेषण	१४
२.३.४	त्रुटिको निराकरण	१४
२.४	सारांश	१४

परिच्छेद तीन

वर्णविन्यासको सैद्धान्तिक अवधारणा र विश्लेषणका आधारहरू

३.१	परिचय	१५
३.२	ह्रस्व र दीर्घ सम्बन्धी नियम	१५
३.२.१	ह्रस्व सम्बन्धी नियम	१६
३.२.२	दीर्घ सम्बन्धी नियम	१६
३.२.३	'श', 'ष' र 'स' को प्रयोग	१६
३.२.४	'ब' र 'व' को प्रयोग	१७
३.२.५	'ए' र 'य' को प्रयोग	१७
३.२.६	'ऋ' र 'रि' को प्रयोग	१७
३.२.७	'क्ष', 'क्षे' र 'क्ष्य' को प्रयोग	१८
३.२.८	'ग्य' र 'ग्यँ'/'ज्ञ' को प्रयोग	१८
३.३	चन्द्रविन्दु र शिर विन्दुको प्रयोग	१८
३.४	हलन्त र अजन्तको प्रयोग	१८
३.५	पदयोग र पद वियोग	१८
३.६	लेख्य चिह्नको प्रयोग	१९
३.६.१	पूर्ण विराम चिह्न	१९
३.६.२	अल्प विराम चिह्न	१९
३.६.३	अर्ध विराम चिह्न	१९

३.६.४	प्रश्न वाचक चिह्न	१९
३.६.५	उद्गार चिह्न	२०
३.६.६	उद्धरण चिह्न	२०
३.६.७	निर्देश चिह्न	२०
३.६.८	योजक चिह्न	२०
३.६.९	कोष्ठक चिह्न	२०
३.६.१०	तिर्यक् चिह्न	२०
३.६.११	सङ्क्षेप चिह्न	२०

परिच्छेद चार

वर्णविन्यास सम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण

४.१	अध्ययनका प्राप्तहरूको व्याख्या र विश्लेषण	२१
४.२	ह्रस्व सम्बन्धी त्रुटि	२१
४.२.१	शब्दादिमा गरेका त्रुटिहरू	२२
४.२.२	शब्दमध्यमा गरेका त्रुटिहरू	२४
४.२.३	शब्दान्तमा गरेका त्रुटिहरू	२५
४.३	'श', 'ष' र 'स' सम्बन्धी त्रुटिहरू	२७
४.३.१	'श' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	२८
४.३.२	'ष' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	२८
४.३.३	'स' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	२९
४.४	'ब' र 'व' सम्बन्धी त्रुटिहरू	३०
४.४.१	'ब' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३१
४.४.२	'व' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३१
४.५	'य' र 'ए' सम्बन्धी त्रुटिहरू	३२
४.५.१	'य' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३३
४.५.२	'ए' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३३
४.६	'छ' र 'क्ष' सम्बन्धी त्रुटिहरू	३४
४.६.१	'छ' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३४

४.६.२	‘क्ष’ को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३५
४.७	‘ऋ’ र ‘रि’ सम्बन्धी त्रुटिहरू	३५
४.७.१	‘ऋ’ को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३५
४.७.२	‘रि’ को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३६
४.८	‘ग्या’/‘ग्याँ’ र ‘ज्ञ’ को प्रयोगमा गरेका त्रुटि	३६
४.९	चन्द्रविन्दु र शिर विन्दुको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	३७
४.१०	हलन्त र अजन्त सम्बन्धी त्रुटिहरू	३८
४.११	पदयोग र पद वियोग सम्बन्धी त्रुटिहरू	३९
४.११.१	पदयोग सम्बन्धी त्रुटिहरू	३९
४.११.२	पद वियोग सम्बन्धी त्रुटिहरू	४०
४.१२	लेख्यचिह्न प्रयोग सम्बन्धी त्रुटिहरू	४१
४.१२.१	पूर्णविराम चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४१
४.१२.२	प्रश्न वाचक चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४२
४.१२.३	अल्प विराम चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४२
४.१२.४	उद्गार चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४२
४.१२.५	योजक चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४३
४.१२.६	उद्धरण चिह्नको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू	४३
४.१३	सारांश	४३

परिच्छेद पाँच

निष्कर्ष र सुभाव

५.१	निष्कर्ष	४५
५.२	सुभावहरू	४७
	सन्दर्भग्रन्थ सूची	
	परिशिष्ट	

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

इ.बो.	इङ्लिस बोर्डिङ
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
रा.नि.मा.वि.	राष्ट्रीय निम्न माध्यमिक विद्यालय
शिक्षार्थी	विद्यार्थी
सम्पा.	सम्पादक
संस्क.	संस्करण
:	निर्देशक चिह्न
-	योजक चिह्न